

Marián Zouhar: *Význam v kontexte*

Bratislava: aleph, 2011, 354 s.

I když se mluví ve filosofii o tzv. obratu k jazyku, je to právě komplikovaný charakter našeho jazyka, který tento program stále a znovu podkopává. Kolikrát už se zdálo, že jsme přišli na kloub fungování jazyka, na základě něhož se můžeme pustit do pravé filosofické práce. Brzy se ukázalo, že náš jazyk je složitější, než se domnívali tvůrci modelů jeho fungování. Recenzovaná kniha *Význam v kontexte* Mariána Zouhara je originálním příspěvkem do debaty, v níž jde o adekvátní objasnění role kontextu při určení jazykového významu.

Mohlo se zdát, že tento problém přesvědčivě vyřešili představitelé tzv. oxfordské školy filosofie přirozeného jazyka, především Austin a Grice. Práce především druhého jmenovaného, ač nesmírně vlivná a širou měrou přijímána, obsahuje mnoho nevyřešených problémů a bílých míst, která se nynější myslitelé snaží zaplnit. Současná debata se točí okolo otázky, do jaké míry ovlivňuje kontext sémantickou rovinu významu a jaké vlivy kontextu chápat v pragmatické rovině. Dalo by se tedy říci, že tady jde o nalezení správné hranice mezi sémantickou a pragmatickou rovinou významu.

Hlavní tábory či pozice v této debatě lze úvodem vymezit jen velmi zhruba (Zouharova kniha se jim věnuje velmi podrobně). Minimalisté tvrdí, že vliv kontextu na sémantickou rovinu významu je minimální. Omezuje se na několik málo kontextově citlivých výrazů (na tzv. základní množinu obsahující indexikály „já“, „zde“ apod.) a veškerá závislost na kontextu je indikována na úrovni (logické) syntaxe. Naopak kontextualisté argumentují pro masivnější vpád kontextu do sémantické roviny významu. Mnohé či dokonce všechny výrazy jsou kontextově *obohaceny*, aniž je tento vliv zřejmý z jazykové formy výrazu. Marián Zouhar prezentuje v recenzované knize pozici zvanou *minimální indexikalismus*, která má blíže k minimalismu, ačkoliv se nejedná o radikální podobu tohoto směru. V první části recenze krátce shrnu jednotlivé kapitoly knihy, což se na několika místech neobejde bez definic potřebného pojmového aparátu. V druhé části se pokusím o kritickou reflexi Zouharovy pozice.

Knihy je rozdělena na dva přibližně stejné oddíly. V prvním oddílu autor představuje motivaci, definuje potřebnou terminologii a nakonec formuluje vlastní pozici. Druhý oddíl je výlučně kritický. Autor v něm

představuje minimalistické pozice Kenta Bacha a Jasona Stanleyho, dále pak kontextualismus obecně a jeho nejpropracovanější podobu u Françoise Recanatiho. Toto dělení není ale zcela striktní. Již v prvním oddíle autor přistupuje ke kritice některých rysů kontextualismu. V druhém oddíle naopak autor doplňuje, v čem se kritizované pozice liší od jeho minimálního indexikalismu a jak by je bylo možné „opravit“.

V první kapitole „Tri vrstvy významu“ autor především definuje základní pojmy. Nejedná se ale o suché definice, neboť vždy jsou uvedeny jejich příslušné motivace a historické kořeny. Zcela zásadní (a běžně uznávané) je odlišení *doslovného významu*, který věta vyjadřuje na základě sémantických konvencí a syntaktické struktury, od *vyjádřené propozice*, která zohledňuje přiřazení hodnot kontextově citlivým výrazům, a od *míněné* či *komunikované propozice*, jejíž odvození z vyjádřené propozice bere v úvahu komunikační intence mluvčího. Vyjádřenou propozici můžeme chápat jako sémantický význam věty, míněnou propozici pak jako její význam v pragmatické rovině. Pokud se tedy ptáme, jak bylo naznačeno výše, do jaké míry ovlivňuje kontext sémantickou rovinu významu, můžeme teď tento problém formulovat jako otázku, jaké kontextově závislé procesy ovlivňují vyjádřenou propozici. A to je také klíčová otázka recenzované knihy.

V této kapitole Zouhar také uvádí i množství – mnohdy vtipných – příkladů, jež se pak prolínají celou knihou. Uveďme si zde alespoň jeden z nich (zjevně autorův nejoblíbenější příklad). Představme si, že někdo pronese následující větu:

(1) Michael Myers je připravený.

Tato věta je sice syntakticky správně utvořená, ale ze sémantického hlediska není kompletní (s. 39). Zdá se, že je třeba ji *obohatit*, abychom vůbec mohli posoudit její pravdivostní hodnotu, zkrátka abychom zjistili vyjádřenou propozici. Zde je několik možností, které nabízí Zouhar: „Michael Myers je připravený *vraždit*“; „Michael Myers je připravený *na smrt*“; „Michael Myers je připravený *na psychiatrické vyšetření*“. Ze syntaktické struktury věty (1) není jasné, zda a jaké vyžaduje doplnění. Na jedné straně si dokážeme představit kontext, v němž by byla tato věta smysluplná i bez jakéhokoliv doplnění. Na druhé straně je ale zřejmé, že bez implicitního nebo explicitního doplnění vyjádřenou propozici neurčíme. Opět stojíme tedy před problémem, do jaké míry kontext ovlivňuje vyjádřenou propozici a jaký je charakter tohoto ovlivnění.

Není překvapivé, že druhá kapitola se zabývá onou prostřední vrstvou významu, totiž vyjádřeným obsahem věty. Autor zde formuluje tzv. *tezi o nedostatečné určenosti* doslovného významu (s. 69), podle které doslovný význam nestačí na určení vyjádřené propozice vzhledem na kontext jejího užití. Tuto tezi je možné chápat lokálně (tj. jako existenčně kvantifikovanou) nebo globálně (tj. jako všeobecně kvantifikovanou). Zastánci minimalismu budou tíhnout k lokální tezi, kontextualisté pak k její globální variantě. Pokud tuto tezi budeme chápat lokálně, je na místě specifikovat třídu výrazů, které je třeba obohatit, abychom dospěli k vyjádřenému obsahu. Jedná se typicky o indexické výrazy a demonstrativa, příp. několik málo dalších kontextově citlivých výrazů (autor zvažuje různé další třídy). Jako mechanismus obsluhy těchto výrazů uvádí autor Kaplanovu teorii demonstrativ.

Dále autor diskutuje tzv. *explicitní věty*, tj. věty, jejichž pravdivostní hodnota je nezávislá na kontextu a dokonce konstantní. Další podkapitola je již kritickým vypořádáním se s myšlenkami Johna Searla, který chápe vyjádřený obsah věty jako aplikaci doslovného významu na sdílené pozadí. V tomto smyslu bychom toto pojetí mohli zařadit do kontextualismu. Kapitulu uzavírá představením hlavních tezí a variant minimalismu a kontextualismu.

Třetí kapitola tvoří jádro celé knihy, neboť zde Zouhar prezentuje svou vlastní pozici, tzv. *minimální indexikalismus*, a proto se u ní zastavíme blíže. Základní teze minimálního indexikalismu zní, že v logické formě věty se mohou vyskytovat volné proměnné, některé z nich jsou explicitně identifikovatelné ze syntaktické struktury věty, jiné jsou pouze implicitní a odhalitelné až na úrovni logické formy. Vyjádřenou propozici můžeme určit, pokud za tyto proměnné dosadíme prvky z kontextu neboli pokud tyto proměnné saturujeme. Na rozdíl od standardní verze indexikalismu Jasona Stanleyho (kterou autor podrobně diskutuje v páté kapitole), minimální indexikalismus využívá implicitních proměnných pouze v *minimální* míře. Dalo by se tedy říci, že tato pozice připouští syntakticky podmíněné obohacení doslovného významu (jak je tomu v minimalismu), ale také jeho další obohacení, pokud pro něj nalezneme důvod na úrovni logické formy. Především, že v kritické části této recenze se budu snažit ukázat, že postulování implicitních proměnných je v posledku stejně libovolné jako volné obohacení propozice, které používají kontextualisté.

V této kapitole Marián Zouhar formuluje klíčové epistemologické a metodologické předpoklady jeho pozice. Zásadním epistemologickým

předpokladem je primát či perspektiva mluvčího a upozadění adresáta. Zouhar tvrdí, „že ak nejaké komunikačné intuície majú byť sémanticky smerodajné, tak by to mali byť komunikačné intuície, ktorými disponuje *hovorca*, nie *adresát*“ (s. 131). Toto ale není dogmatická teze, nýbrž závěr argumentu, jenž tvrdí, že komunikační intuice kompetentního adresáta ovlivňují míněný či komunikovaný obsah věty (tedy pragmatickou rovinu významu), ne vyjádřenou propozici. Druhým významným metodologickým předpokladem je Cmorejovo rozlišení mezi *jazykovými výrazy* a *semivýrazy* (kap. 3.4). Jazykový výraz je vždy smysluplný a vždy se skládá z významu a jeho nositele. Semivýraz je naopak fonetický či grafický útvar bez významu. Jazykový výraz se tedy skládá ze semivýrazu a jeho významu. Důsledkem je, že jazykové výrazy nemohou být homonyma. Zdánlivá homonyma jako třeba Zouharův příklad „koruna“ jsou dva různé jazykové výrazy mající shodné semivýrazy. To platí nejen pro jasně odlišené významy, ale i pro jemné diference na úrovni logické formy. Opět uvedu Zouharův příklad: Semivýraz „je učitel“ může vyjadřovat unární predikát „() je učitel“ nebo binární predikát „() je učitel ()“. Tak je možné říci, že věty „Sokrates je učitel“ a „Sokrates je učitel Platóna“ obsahují rozdílné jazykové výrazy „je učitel“. V autorově podání je toto schéma ještě komplikovanější. Zdá se, že mezi semivýrazy a jazykové výrazy je třeba vložit ještě prostřední člen, totiž *strukturované semivýrazy*, které reprezentují syntaktickou strukturu.¹

Nyní je možné uvést důsledky obou výše uvedených principů. Předpokládejme, že mluvčí ví, co říká. Pak má na mysli konkrétní propozici, která sice může sdílet stejný semivýraz s jinými propozicemi, ale to neznámá, že by vyjádřená propozice byla jakkoliv víceznačná. Pokud mluvčí tedy vybírá kromě zjevného (adresátovy sděleného) semivýrazu i jeho implicitní složky, především logickou formou, tak se může stát, že některé semivýrazy vyjadřují v jednom kontextu úplnou propozici, v jiném kontextu ale obsahují volné proměnné, neboli reprezentují tzv. *propoziční radikál*. Příkladem budiž výše zmíněná věta (1). Pokud se mluvčí tak rozhodne, bude semivýraz „je připravený“ reprezentovat unární predikát a věta (1) bude vyjadřovat úplnou propozici. Může se ale rozhodnout i pro binární predikát a pak by tato věta

¹ V následujícím textu budu využívat termín „homonymie“ a jeho odvozené varianty s tím, že se v Zouharově terminologii jedná o jazykové výrazy se shodným semivýrazem.

představovala propoziční radikál obsahující volnou proměnnou. Tu je třeba pomocí kontextu saturovat, abychom mohli určit pravdivostní hodnotu.

Pokud nemá být minimální indexikalismus pouze teorií mluvčího, je třeba podat kritérium, kdy se v logické formě věty vyskytuje implicitní volná proměnná. Toto je problém indexikalismu obecně, a proto se Marián Zouhar může odvolat na práci J. Stanleyho a na jeho kvantifikační test (můj termín). Základní myšlenka je jednoduchá: „premenené sa dajú viazať kvantifikátormi, a teda ak existuje spôsob, ako do výrazu (vetného radikálu) zaviesť kvantifikátor viažuci premennú, tak ju môžeme vo výraze postulovať.“ (s. 163) Pokud je tedy smysluplná věta „Kdekoliv jsem, prší“, tak je možné ve větě „Prší“ postulovat na úrovni logické formy implicitní proměnnou, která do výsledné propozice doplní místo, na němž se děj udává. K tomuto testu se vrátím ještě v druhé části recenze.

Shrňme tedy základní tezi minimálního indexikalismu podle schématu na s. 170: Věta (resp. větný radikál) vyjadřuje na základě syntaktických a sémantických konvencí *doslovný význam*, z něhož je možné na základě přiřazení hodnot explicitním kontextově citlivým výrazům a implicitním proměnným odvodit *vyjádřenou propozici*, z které pak lze na základě intencí mluvčího odvodit *míněnou propozici*.

Ve čtvrté kapitole se Marián Zouhar věnuje kritické expozici minimalismu Kenta Bacha. Zde uvedu jen základní charakteristiku Bachovy pozice a kritické Zouharovy připomínky, které stavějí na metodologických předpokladech z předchozí kapitoly. Podle Bacha věta ne vždy vyjadřuje úplnou propozici, ale propoziční radikál, který je nutné pragmaticky *expandovat*. Zouhar vznáší dvě námitky. První se týká jednoty výsledné propozice. Pokud má být v procesu *expanze* propoziční radikál obohacen o další prvek, není jasné, jak tento nový prvek „zapadne“ do radikálu, aby mohla vzniknout kompletní propozice. Na úrovni propozičního radikálu může být specifikována arita (Zouhar používá termín, resp. semivýraz „árnost“) vyjádřené relace. Ta se může expanzí měnit a v tomto případě nastává problém s jednotou propozice. Východiskem by mohlo být specifikovat arity relací a další strukturní vlastnosti na úrovni logické formy. Ale to se už přibližujeme k minimálnímu indexikalismu.

Druhá Zouharova námitka se týká toho, že v Bachově pojetí nemusí arita výrazu vyjadřující propoziční radikál korespondovat s aritou tohoto radikálu. To znamená diskrepanci mezi syntaktickou kompozicí

a sémantickým obsahem. Zouhar nabízí řešení založené na distinkci mezi jazykovými výrazy a semivýrazy. Pokud odlišíme větný radikál od věty podobně, jako odlišujeme propoziční radikál od úplné propozice, můžeme udržet korespondenci mezi syntaktickou a sémantickou rovinou. Semivýraz (1) může reprezentovat kompletní větu „Michael Myers je připravený¹“ nebo větný radikál „Michael Myers je připravený²“, kde horní index značí aritu predikátu „je připravený“.

Indexikalismus Jasona Stanleyho má velmi blízko minimálnímu indexikalismu a proto mu musí i Marián Zouhar věnovat nejvíce prostoru. Oba přístupy mají společné postulování implicitních proměnných na úrovni logické formy. Tato logická forma – a to je zde klíčové – není závislá na kontextu (jak tomu bylo v případě minimalismu Kenta Bacha). Stanley ale podle Zouhara mechanismus implicitních proměnných nadužívá v tom, že s podstatnými jmény a mnohými dalšími výrazy spojuje implicitní proměnné, které mají zúžit jeho obor hodnot („obor proměnností“, s. 235). Uvažme opět Zouharův příklad:

(2) Všechny láhve jsou zelené.

S podstatným jménem „láhve“ jsou podle Stanleyho spojeny implicitní proměnné, které omezí množinu všech lahví na jistou podmnožinu, např. na láhve v lednici. To, že proměnných musí být více, konkrétně dvě, je jen technická záležitost, kterou však Zouhar detailně vysvětluje. Problém se Stanleyho indexikalismem ale Zouhar vidí v tom, že argumenty k postulování implicitních proměnných u konkrétního výrazu platí vždy v konkrétní situaci. Tak slovo „vysoký“ může znamenat v jedné situaci „vysoký *simpliciter*“ (a tedy bez implicitní proměnné), v jiné situaci „vysoký vzhledem k nějaké referenční třídě“ a tedy s implicitními proměnnými. Ukazuje se tak, že spojovat implicitní proměnné se všemi podstatnými jmény není adekvátní. Zouhar navrhuje podobnou opravu jako v případě minimalismu Kenta Bacha. Pokud ale na úrovni logické formy rozlišíme aritu predikátů (např. mezi „vysoký“ a „vysoký ()“), nemáme pak důvod postulovat implicitní proměnné tak extensivně, jak tak činí Stanley.

V šesté kapitole se autor vyrovnává s kontextualismem Françoise Recanatiho a v závěrečné kapitole podává argumenty proti kontextualismu obecně. Kontextualismus připouští pragmatické obohacení vyjádřené propozice nad rámec toho, co bylo zmíněno výše. Toto obohacení se nazývá *volné*, neboť není podmíněno žádnými syntaktickými nebo sémantickými elementy. Jedná se o čistě pragmatické obohacení.

Nyní vzniká otázka, kdy takové obohacení nastane, a ta je analogická výše zmíněné otázce, kdy si můžeme dovolit postulovat implicitní proměnné na úrovni logické formy. Recanatiho odpověď je ale diametrálně odlišná, přichází totiž s klíčovým *principem dostupnosti*. Zouhar cituje variantu tohoto principu z práce Recanati (1993, 248), podle níž při rozhodování, zda je pragmaticky podmíněný aspekt významu součástí vyjádřené propozice bychom měli zachovávat předteoretické intuice o dané věci (s. 275). Škoda, že zde Zouhar nesáhl po novější formulaci z knihy Recanati (2004, 20). Ta zní: „Co je řečeno [tj. prvky vyjádřené propozice], musí být intuitivně přístupné konverzačním partnerům (le-daže je něco špatně a nemůže je považovat za ‚normální interpretý‘).“ Tuto variantu tady zmiňuji proto, jelikož je v ní explicitně uvedeno, že je třeba zohlednit intuice všech účastníků konverzace, tedy i adresáta či adresátů. I tak Zouhar konstatuje, že princip dostupnosti přímo odporuje sémantickému minimalismu, neboť vyjádřená propozice nemusí být totožná s tím, jako větu chápou kompetentní uživatelé jazyka (s. 276). Princip dostupnosti tak podle Zouhara stírá rozdíl mezi sémantikou a pragmatickou rovinou významu. Ale tento argument lze obrátit a říci, že díky principu dostupnosti je sémantická rovina významu v podobě, jak ji definuje minimalismus, irelevantní.

Spor mezi kontextualismem a minimálním indexikalismem se vy-hrocuje v otázce, jaké pragmatické procesy mohou ovlivnit vyjádřenou propozici. Minimální indexikalismus povoluje pouze jeden typ pragmatických procesů a to saturaci volných proměnných. Kontextualismus připouští nadto ještě volné obohacení. Pokud by se zastánci minimálního indexikalismu podařilo ukázat, že v situacích volného obohacení je (explanačně) lepší postulovat implicitní proměnnou na úrovni logické formy, měl by v ruce pádný argument.² Marián Zouhar argumentuje právě tímto směrem a nakonec uzavírá, že „všetky údajné případy volného obohacenia sa môžu transformovať na prípady saturácie“ (s. 304).

Nakonec přidám ještě jeden signifikantní citát: „Mám podozrenie, že kontextualizmus vo všeobecnosti stojí na určitom nedorozumení, ktoré má viac menej technické pozadie. Je ním neschopnosť odlíšiť rovnako vyzerajúce či znejúce, no rôzne predikáty rozličných árností.“ (s. 304)

² A naopak, pokud by se kontextualistům podařilo dokázat, že volné proměnné nejsou ve větě artikulovány (jednalo by se o tzv. neartikulované konstituenty) a že jejich postulování je řízeno pragmaticky, měli by pádný argument proti indexikalismu.

Obávám se ale – a tím bych chtěl plynule přejít ke kritické části recenze –, že toto rozlišení je možné pouze pragmaticky, jak Recanatimu diktuje jeho princip dostupnosti. Indexikalismus si situaci zjednodušuje tím, že zohledňuje pouze intuice mluvčího. Pak se jedná o rozlišení na úrovni logické formy. Pokud bychom ale měli zohlednit i intuice adresáta, je, tvrdím, toto rozlišení pragmatické. Na otázku, proč má predikát „je připraven“ ve větě (1) aritu/árnost řekněme 2, může indexikalismus podat pouze následující odpověď: „Protože se tak mluvčí rozhodl.“

Kritickou část recenze bych chtěl uvést konstatováním, že minimální indexikalismus, jak jej autor prezentuje, je konsistentní pozice bez zjevných rozporů. Pokud je možné něco kritizovat, jsou to předpoklady této pozice a jazykové intuice, na nichž je založená. Mým prvním terčem bude výše zmíněný epistemologický princip, podle něhož je třeba brát v úvahu pouze intuice mluvčího. Jako mluvčí se mohu rozhodnout, zda věta (1) reprezentuje unární nebo binární predikát „je připraven“. Stejně tak se mohu rozhodnout, že arita tohoto predikátu je ještě vyšší. Adresát mé promluvy to sice nezjistí, ale to je přece pro zastávce indexikalizmu irelevantní. Jeho intuice nehrají žádnou roli. Tentýž zastávce by mohl tvrdit, že mluvčí musí být kompetentním uživatelem jazyka a tudíž nemůže volit absurdní arity použitých predikátů. To ale znamená, že mluvčí bude volit jen takové arity predikátů a logickou formu obecně, u nichž se bude domnívat, že je správně detekuje adresát. Co jinak by mohlo znamenat, že je kompetentním mluvčím?

Vraťme se ke Stanleyho kvantifikačnímu testu. Co se zde vlastně testuje? Předpokládejme, že si nejsme jisti aritou predikátu ve větě, příp. ve větěném radikálu V. Nejsme si tedy jisti, zda V reprezentuje větu nebo větěný radikál. Je v tomto testu zohledněn kontext užití věty/větěného radikálu V? Pokud ano, není jasné, jak by původní větu šlo nahradit její kvantifikovanou variantou. Někdy může být takové nahrazení blokováno ze zcela jiných důvodů, než je existence či neexistence volné proměnné. Pokud testujeme konkrétní užití V, její doplnění o kvantifikátor je již jiným užitím. Ostatně příklady v této knize tuto možnost nenaznačují. Pokud testujeme V nezávisle na kontextu užití, je třeba zvážit, zda V zastupuje jazykový výraz nebo semivýraz. Ani jedna odpověď ale není uspokojivá. Semivýrazy jsou pouhé grafické či fonetické jednotky a nemohou obsahovat proměnné. Pokud V ale zastupuje jazykový výraz, pak přece není co testovat. Stačí se podívat do tohoto výrazu na jeho význam. Pokusme se o co nejvstřícnější čtení a předpokládejme, že V zastupuje jazykový výraz, jehož význam ale neznáme.

Pak ale nastane problém, pokud má více jazykových výrazů společný semivýraz neboli pokud je jazykový výraz homonymní. V tom případě se lehce stane – a příklady v recenzované knize³ to dokazují –, že za jistých okolností bude kvantifikační test ukazovat přítomnost implicitní proměnné a za jiných okolností naopak její nepřítomnost. Vždyť volba logické formy je v případě homonymních výrazů zcela na rozhodnutí mluvčího. Pak ale ani tato možnost – testování věty V bez kontextu – nevede k tíženému výsledku.

Na s. 250 Marián Zouhar zmiňuje další námitku proti tomuto kvantifikačnímu testu, s níž přišli Cappelen – Lepore (2005, 74). Mnohdy lze opatřit kvantifikátorem i věty, které zjevně neobsahují žádné volné proměnné (anebo alespoň zjevně neobsahují volné proměnné, které váže dodaný kvantifikátor). Představme si větu:

$$(3) \quad 1 + 1 = 2$$

Do této věty můžeme vložit obecný kvantifikátor kvantifikující přes místa:

$$(4) \quad \text{Všude platí, že } 1 + 1 = 2$$

Tato věta je smysluplná a tudíž bychom měli učinit závěr, že věta (3) obsahuje volnou proměnnou, která určuje, kde tato aritmetická rovnice platí. To je ale absurdní výsledek. Takovou proměnnou věta (3) zjevně neobsahuje. Tuto námitku tady zmiňují proto, že autor (potažmo zastánce indexikalismu) má na ni zajímavou odpověď: „Implicitné premenné možno postulovať len pri takých výrazoch, pri ktorých sú potrebné na to, aby sme mohli urobiť zadosť komunikačným intuíciam, ktoré majú používatelia jazyka.“ (s. 251) Pokud je tomu tak, je tento kvantifikační test nepoužitelný. Když srovnáme tento citovaný princip s Recanatiho principem dostupnosti, nenacházíme podstatný rozdíl. Mým závěrem je tedy, že postulování implicitních proměnných se potýká se stejnými problémy jako postulování neartikulovaných konstituent pozice v kontextualismu.

Má závěrečná námitka se netýká až tak koncepce minimálního indexikalismu, ale spíše jazykových intuicí, na nichž je tato pozice založena. Jak již bylo několikrát zmíněno, v Zouharově koncepci není místo pro fenomén homonymie. Stejně tak ale není místo pro příbuzné fenomény polysémie, metafory a figurativního jazyka vůbec. Minimalismus

³ Viz např. příklady z kapitol 5.5 a 6.4.

či indexikalismus se zabývá pouze doslovným jazykem a vysvětlení figurativního užití jazyka odsouvá do pragmatické roviny. Pokud někomu (stejně jako mně) jazykové intuice napovídají, že tyto fenomény (polysémie především) jsou klíčové pro pochopení fungování našeho jazyka, pak jsou pro něj minimalismus a indexikalismus (na rozdíl od kontextualismu) neúplnými vysvětleními fungování jazyka.⁴

Tyto námitky jsou vedeny z jiné názorové pozice, než je zastávána v recenzované knize. Jejich cílem bylo naznačit, že ač je minimální indexikalismus originální pozicí, jeho výhody oproti ostatním směrům mohou být předmětem další diskuze. Monografie *Význam v kontexte* je každopádně významným počinem v česko-slovenském prostředí. Text je přístupný i pro čtenáře, který není dopředu seznámen s probíranou problematikou⁵ a tak můžeme jen doufat, že se s těmito tématy budeme v česko-slovenském prostředí setkávat častěji. Nakonec je třeba jen doporučit, aby tato kniha byla přeložena do angličtiny, aby na ni mohli – jistě mnohem fundovaněji, než tak činím já – reagovat výše zmínění myslitelé.

Jakub Mácha

Literatura

- CAPPELEN, H. – LEPORA, E. (2005): *Insensitive Semantics: A Defense of Semantic Minimalism and Speech Act Pluralism*. Oxford: Blackwell.
- MÁCHA, J. (2012): The Idea of Code in Contextualism and Minimalism. *Organon F* 19, mim. č., 116-136.
- RECANATI, F. (1993): *Direct Reference: From Language to Thought*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- RECANATI, F. (2004): *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁴ Tato námitka je podrobně rozvedena na stránkách tohoto časopisu v mém článku Mácha (2012), v němž se ovšem zabývám především minimalistickými teoriemi E. Borg, H. Cappelena a E. Lepora.

⁵ Malou výtku mám k typografické stránce textu. Autor pro lepší orientaci odlišuje věty od stejně znějících vyjádřených propozic tím, že je uzavírá do francouzských uvozovek («») a používá jiné písmo. Některé strany pak vypadají značně neuhlazeně. Jiný typ uvozovek by byl dle mého názoru dostatečné opatření.

////////////////////////////////////
////////////////////////////////////
////////////////////////////////////**TEORIE VĚDY/THEORY OF SCIENCE**
časopis pro mezioborová zkoumání vědy / journal for interdisciplinary studies of science

TEORIE VĚDY se zaměřuje na zkoumání filosofických a metodologických základů vědeckého poznání, sleduje vzájemné vztahy vědy, techniky a společnosti, problematiku historického vývoje vědy a vědění a interdisciplinární vztahy mezi různými obory. TEORIE VĚDY je recenzovaný vědecký časopis zařazený do několika prestižních akademických databází (ERIH, CEJSH). Vychází čtvrtletně tiskem i online, publikuje odborné studie, komentované překlady, recenzní stati a zprávy z výzkumů v češtině a angličtině. TEORIE VĚDY je vydávána Kabinetem pro studium vědy, techniky a společnosti při Filosofickém ústavu Akademie věd ČR, v.v.i.

THEORY OF SCIENCE focuses on the inquiry into philosophical and methodological principles of scientific knowledge. It traces the interrelationship of science, technology, and society; the problems of the historical development of science and knowledge; and the interdisciplinary relations across and within Humanities, Social, Natural, and Life Sciences. THEORY OF SCIENCE is a peer-reviewed academic journal listed currently in several prestigious databases (ERIH, CEJSH). It publishes quarterly, in print and online, scholarly articles, annotated translations, reviews, and research reports in Czech and English. THEORY OF SCIENCE is published by the Centre for Science, Technology, and Society Studies at the Institute of Philosophy of the Academy of Sciences of the Czech Republic.

redakční rada / editorial board /// Jaroslav Anděl / Gerhard Banse / Geoffrey Batchen / Gil Eyal / Jiří Fiala / Sean Field / Adolf Filáček / Miloš Havelka / John Holmwood / Daniel Just / Hans-Herbert Koegler / William Outhwaite / Ladislav Tondl

adresa / address /// TEORIE VĚDY / THEORY OF SCIENCE /// Institute of Philosophy / Academy of Sciences of the Czech Republic / Jilská 1 / 110 00 Praha 1 / Czech Republic

tel. +420/222 220.107
fax +420/222 220 725
e-mail teorievedy@flu.cas.cz
url <http://teorievedy.flu.cas.cz>

ISSN 1210-0250 (Print)
ISSN 1804-6347 (Online)
MK ČR E 18677

aktuální výzvy k tématickým sekcím jsou dostupné na stránkách <http://teorievedy.flu.cas.cz>

Timothy Childers:

Co je pravděpodobnost?

aleph,
Bratislava 2011,
228 strán, mäkká väzba

Cena: 12,50 €

Pri objednávke viac ako 3 titulov
20% zľava

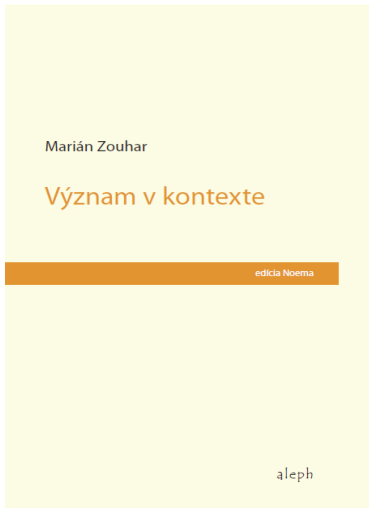
Knihu si môžete objednať
na adrese:
alephpublishing@centrum.sk

Teorie pravděpodobnosti je matematická disciplína založená na Kolmogorových axiomech, teorii míry a integrálu. Přesně takový dojem si odnese student matematiky po absolvování typického kurzu matematické teorie pravděpodobnosti. Kniha "Co je pravděpodobnost? Teorie, interpretace, usuzování" otevírá před matematiky, informatiky, ale i širokou veřejností rozmanitou škálu přístupů k modelování náhody a interpretaci pravděpodobnosti. Jak může Bayesův vzorec pomoci při hodnocení kvality várky piva a jaká je povaha bayesovské metody poznávání světa-epistemologie? Jsou hodnoty pravděpodobnosti opravdu regulérní sázkové koeficienty stanovené Ramseyho-de Finettiho větou? Které posloupnosti náhodných výsledků pokusu jsou opravdu "náhodné" a jak souvisejí s pojmem informace? Tyto a mnoho podobných otázek jsou v textu rozebírány z hlediska analytické filozofie, matematiky a logiky. Autor provádí čtenáře různými interpretacemi pravděpodobnosti pomocí putování studenta Prokopa, který pátrá po skutečné povaze pravděpodobnostních jevů v reálném životě (pojištění, kontrola kvality atp.).

Kniha analyzuje hlavní existující interpretace pravděpodobnosti (objektivní, subjektivní, propenzitní, logická) a uvádí jejich vlastnosti na mnoha klasických příkladech. Tato publikace je tak nepostradatelnou v knihovně každého čtenáře, který se zajímá o různorodé aspekty pojmu pravděpodobnost.

Marián Zouhar:

Význam v kontexte

aleph,
Bratislava 2012,
354 strán, mäkká väzba

Cena: 11,90 €

Pri objednávke viac ako 3 titulov
20% zľava

Knihu si môžete objednať
na adrese:
alephpublishing@centrum.sk

Předkládaná kniha se zabývá v současnosti velmi živě diskutovaným tématem analytické filosofie jazyka. V tradičním obrázku sémantiky byl výraz bezproblémově spjat se svým významem. Ukázalo se však, že formální sémantika se až příliš vyhýbá realitě aktuálně používaných jazyků. Kontextualisté pak dokonce začali tvrdit, že význam výrazu je principiálně a podstatnou měrou určen kontextem jeho užití mluvčím. Sémantičtí minimalisté jim však oponují, čímž chrání spíše původní obraz jazyka. Už z metodologických důvodů jsou sympatie Marián Zouhara jednoznačně na straně minimalistů a kontextualistické pozice podrobuje značné kritice. Aby však mohl adekvátně reflektovat jazykové sémantické evidence, jím navrhovaná teorie významu - minimalistický indexikalismus - není extrémním minimalismem.

Papers

- T. AYTEKIN – E. SAYAN: Fodor on Causes of Mentalese Symbols 1/3-15
- O. BERAN: ‘Basic Color Categories’ in the Language-Game
Perspective 4/423-443
- L. BIELIK: How to Assess Theories of Meaning? Some Notes
on the Methodology of Semantics 3/325-337
- A. BLUM: Foreknowledge and Free Will 1/55-57
- I. DRAGOUN: In Defence of a Type-Token View.
Response to Morris 4/444-458
- F. GAHÉR: A Revision of the Notions of Sufficient Condition
and Necessary Condition 1/16-37
- F. GAHÉR: Only 3/306-324
- J. HALAS: Ryle and Marx on Absurdities 3/338-360
- I. HANZEL: Sue Savage-Rumbaugh’s Research into
Ape Language – Science, Metascience, and Methodology 2/201-226
- M. KOSTEREC: Theory of Quantification and Binary Predicates 3/388-402
- J. T. A. MARAMBIO: Instantiation as Partial Identity 4/459-487
- V. MARKO: Some Sketchy Notes on the Reaper Argument 3/361-387
- P. MATERNA: Function – Procedure – Construction 3/283-305
- J. RAČLAVSKÝ: Foundations of the Explication of
Semantic Notions 4/488-505
- P. SOUSEDÍK: Are Necessary Judgements A Priori? 2/180-200
- V. SVOBODA: Rules, Norms, and Analytical
Philosophical Discourse 2/143-179
- J. ŽILINEK: Notes on the Classical Aesthetics
of Perception and Taste 1/38-54

Discussions

- P. CMOREJ: On the Existence of Prof. Sousedík’s
Intentional Beings 1/96-109
- P. CMOREJ: Remarks on Sousedík’s Notes Concerning
the Meaning of One Sentence 2/248-259
- P. CMOREJ: On the Existence and Mental Character
of Intentional Individuals and on Predication
of Their Properties 4/506-522
- S. GÁLIKOVÁ: Plea for Thinking Matter 1/110-113
- B. JESPERSEN: The Non-Italian Pope 1/58-65
- J. PEREGRIN: Disputes over Realism, Hegel,
and Language(s) of Mathematics 1/66-83
- J. RAČLAVSKÝ: The Contingency of Existence
of Intentional Entities 2/227-237
- S. SOUSEDÍK: Platonic and Aristotelian Conception
of Intentional Beings 1/84-95

S. SOUSEDÍK: On What Is Said in Particular Sentences	2/238-247
S. SOUSEDÍK: On the Existence and Nature of Intentional Individuals	3/403-409
E. ZELENÁK: On the Raven Paradox, on the New Riddle of Induction and on Their Presentation	4/523-542

Reviews

L. BIELIK: M. Zouhar, <i>Problémy jazyka a počiatky analytickej filozofie</i>	2/270-276
J. HALAS: I. Hanzel, <i>Studies in the Methodology of Natural and Social Sciences</i>	1/122-129
J. MÁCHA: M. Zouhar, <i>Význam v kontexte</i>	4/548-557
J. PEREGRIN: T. Burge, <i>Origins of Objectivity</i>	1/114-122
J. PEREGRIN: S. Bowles – H. Gintis, <i>A Cooperative Species (Human Reciprocity and its Evolution)</i>	2/260-266
J. PEREGRIN: C. Gauker, <i>Words and Images: An Essay on the Origin of Ideas</i>	4/543-547
J. RAČLAVSKÝ: D. Patterson (ed.), <i>New Essays on Tarski and Philosophy</i>	2/266-270
J. RAČLAVSKÝ: L. Horsten, <i>The Tarskian Turn. Deflationism and Axiomatic Truth</i>	3/415-420
T. SEDOVÁ: J. Peregrin, <i>Člověk a pravidla. Kde se berou rozum, jazyk a svoboda</i>	1/129-132
P. VOLEK: W. Jaworski, <i>Philosophy of Mind. A Comprehensive Introduction</i>	3/410-415

Miscellanea

T. SEDOVÁ: Reflections and Subjective Notes on the Seventh Congress of Analytic Philosophy	1/133-135
---	-----------

State

- T. AYTEKIN – E. SAYAN: Fodor on Causes of Mentalese Symbols 1/3-15
- O. BERAN: 'Basic Color Categories' in the Language-Game
Perspective 4/423-443
- L. BIELIK: How to Assess Theories of Meaning? Some Notes
on the Methodology of Semantics 3/325-337
- A. BLUM: Foreknowledge and Free Will 1/55-57
- I. DRAGON: In Defence of a Type-Token View.
Response to Morris 4/444-458
- F. GAHÉR: Revízia definícií pojmov dostatočná a
nutná podmienka 1/16-37
- F. GAHÉR: Len 3/306-324
- J. HALAS: Ryle and Marx on Absurdities 3/338-360
- I. HANZEL: Sue Savage-Rumbaugh's Research into
Ape Language – Science, Metascience,
and Methodology 2/201-226
- M. KOSTEREC: Teória kvantifikácie a binárne predikáty 3/388-402
- J. T. A. MARAMBIO: Instantiation as Partial Identity 4/459-487
- V. MARKO: Some Sketchy Notes on the Reaper Argument 3/361-387
- P. MATERNA: Funkce – procedura – konstrukce 3/283-305
- J. RAČLAVSKÝ: Základy explikace sémantických pojmu 4/488-505
- P. SOUSEDÍK: Jsou nutné soudy *a priori*? 2/180-200
- V. SVOBODA: Pravidla, normy a analytický
filozofický diskurz 2/143-179
- J. ŽILINEK: Poznámky ku klasické estetice percepce a vkusu 1/38-54

Diskusie

- P. CMOREJ: K existencii intencionálnych objektov
prof. Sousedíka 1/96-109
- P. CMOREJ: Na okraj Sousedíkových poznámok
k významu jednej vety 2/248-259
- P. CMOREJ: Existencia a mentálnosť intencionálnych indivíduí
a predikácia ich vlastností 4/506-522
- S. GÁLIKOVÁ: Obrana mysliacej hmoty 1/110-113
- B. JESPERSEN: The Non-Italian Pope 1/58-65
- J. PEREGRIN: Spory o realismus, Hegel a jazyk(y) matematiky 1/66-83
- J. RAČLAVSKÝ: Kontingentnosť existence intencionálných entít 2/227-237
- S. SOUSEDÍK: Platónské a aristotelické pojetí
intencionálných jsoucen 1/84-95
- S. SOUSEDÍK: O čem je řeč v partikulárních větách 2/238-247
- S. SOUSEDÍK: O existenci a povaze intencionálných indivíduí 3/403-409
- E. ZELENÁK: O paradoxe havranov, o novej záhade
indukcie a o ich predstavení 4/523-542

Recenzie

- L. BIELIK: M. Zouhar, *Problémy jazyka a počiatky analytickej filozofie* 2/270-276
- J. HALAS: I. Hanzel, *Studies in the Methodology of Natural and Social Sciences* 1/122-129
- J. MÁCHA: M. Zouhar, *Význam v kontexte* 4/548-557
- J. PEREGRIN: T. Burge, *Origins of Objectivity* 1/114-122
- J. PEREGRIN: S. Bowles – H. Gintis, *A Cooperative Species (Human Reciprocity and its Evolution)* 2/260-266
- J. PEREGRIN: C. Gauker, *Words and Images: An Essay on the Origin of Ideas* 4/543-547
- J. RAČLAVSKÝ: D. Patterson (ed.), *New Essays on Tarski and Philosophy* 2/266-270
- J. RAČLAVSKÝ: L. Horsten, *The Tarskian Turn. Deflationism and Axiomatic Truth* 3/415-420
- T. SEDOVÁ: J. Peregrin, *Člověk a pravidla. Kde se berou rozum, jazyk a svoboda* 1/129-132
- P. VOLEK: W. Jaworski, *Philosophy of Mind. A Comprehensive Introduction* 3/410-415

Miscelaneá

- T. SEDOVÁ: Reflections and Subjective Notes on the Seventh Congress of Analytic Philosophy 1/133-135